

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2023.45.19>

УДК: 376-156 36-053.8

Л.Г.Чепурна

chepurnal@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0799-8996>

О.Г. Маруда

olha.maruda@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1372-8394>

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДТРИМАНОГО ПРОЖИВАННЯ ТА ТРАНЗИТНОГО НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ ОСІБ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

У статті визначено основні принципи організації підтриманого проживання та транзитного навчання осіб з інтелектуальними порушеннями. Визначено поняття «підтримане проживання та транзитне навчання». Наголошено на важливості дотримання прав осіб з інтелектуальними порушеннями шляхом забезпечення послуг підтриманого проживання, які відповідають європейським принципам корекційно-педагогічної допомоги таким людям. Обґрунтовані основні моменти забезпечення підтриманого проживання та описано важливість транзитного перебування як першого етапу впровадження підтриманого проживання. Визначені індивідуальні цілі та задачі навчання в умовах транзитного перебування.

Ключові слова: інтелектуальні порушення, люди з інвалідністю, підтримане проживання, транзитне навчання, принципи підтриманого проживання, корекційно-педагогічна допомога.

Постановка проблеми. Проблема організації підтриманого проживання та транзитного навчання осіб з інтелектуальними порушеннями в Україні є актуальною для вивчення на сучасному етапі. За офіційними даними Міністерства соціальної політики України, близько 4 тисяч нових підопічних було прийнято до інтернатних закладів системи соціального захисту за спрощеною процедурою, яка наразі запроваджена в країні [2022, 4], лише за перші місяці від початку війни. Таке стрімке збільшення числа підопічних в інтернаті, тобто посилення інституалізації, вимагає негайного втручання. У час шляху країни до європейської інтеграції потрібно впроваджувати програми, які відображатимуть цінності європейської політики та сприятимуть реалізації прав на самостійне життя у громаді людей з інтелектуальними порушеннями відповідно до Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю.

Система інтернатних закладів є застарілою моделлю надання допомоги особам з інтелектуальними порушеннями і потребує реорганізації. Для цього потрібно досліджувати та впроваджувати програми підтриманого проживання на базі громади, бо наявність таких програм є одним з найважливіших критеріїв рівня розвитку суспільства на сучасному етапі.

Аналіз досліджень та публікацій свідчить, що у працях багатьох вчених порушується питання надання допомоги людям з інтелектуальними порушеннями. Зокрема, питання допомоги, надання послуг, дотримання та захисту прав осіб з інтелектуальними порушеннями в Україні були предметом досліджень Р.Кравченко [2011, 2], О.Маруди [2019, 3], С.Миронової [2004, 4], В.Синьова (2007, 6), А.Шевцова [2004, 7].

Незважаючи на значний інтерес науковців до зазначеної проблеми, на сьогоднішній день недостатньо досліджень, присвячених саме організації послуг дорослим людям із інтелектуальними порушеннями. Недостатньо вивченим залишилося питання організації системи підтриманого проживання таких осіб в Україні, що є важливим аспектом забезпечення відповідної якості життя та надання корекційно-педагогічної допомоги дорослим з інтелектуальними порушеннями.

Мета статті. Аналіз загальних принципів організації підтриманого проживання осіб з інтелектуальними порушеннями.

Виклад матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти важливим чинником є забезпечення прав людини з інтелектуальними порушеннями, в тому числі розробка та удосконалення принципів організації підтриманого проживання дорослих з інтелектуальними порушеннями. Вони є такою категорією людей, яка потребує кваліфікованої корекційно-педагогічної допомоги впродовж усього життя, передусім на рівні громади, оскільки одним із провідних критеріїв їхньої приналежності до зазначеної категорії є знижена здатність до соціальної адаптації [1, с. 5]. Як правило, люди з інтелектуальними порушеннями отримують допомогу у стаціонарних інституційних закладах в умовах певної соціальної ізоляції, обмеженої доступності до інформації, що значно ускладнює процес їх соціалізації через набуття соціального досвіду [6, с. 1]. Проживання у інтернатних закладах не може забезпечити особистісно-орієнтовані послуги та відповідну підтримку, необхідну для здійснення повної соціальної інклюзії. Дотримання прав людини по відношенню до таких осіб вимагає особливої уваги та організації належної системи допомоги та захисту [6, с. 1].

Розвиток програми навчання осіб з інтелектуальними порушеннями в умовах транзитного перебування є першим кроком до впровадження програми підтриманого проживання таких осіб. Транзитні програми є першим кроком для підлітків та молоді з інтелектуальними порушеннями для підготовки їх до самостійного життя у будинку групового проживання, окремій квартирі з соціальним супроводом чи іншому місці, де буде проживати така людина у майбутньому. Слід зауважити, що у Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю багато питань приділяється правам людей з інвалідністю на незалежне проживання та власний вибір. Програма транзитного перебування як раз і є одним з перших кроків у цьому напрямку. Проблема забезпечення прав осіб із інтелектуальними порушеннями є однією з пріоритетних на етапі розбудови демократичної країни. Дотримання прав таких осіб, створення необхідних умов для надання корекційно-педагогічної допомоги та відповідних послуг на базі громади – важливий крок, який сприятиме реформуванню застарілих систем радянського часу [3].

Принципи підтриманого проживання.

Підтримане проживання в обов'язковому порядку має забезпечувати для людини з інтелектуальними порушеннями три моменти.

Кожен клієнт підтриманого проживання, де б він не жив має відчувати себе як вдома, мати особистий простір і час, можливість приймати гостей, бути залученим до ведення домашнього господарства, відчувати себе в безпеці і мати умови для того, щоб щось робити, бути залученим до посильної діяльності.

Підтримане проживання повинно надавати людині з інтелектуальними порушеннями можливість контролювати особисте життя. Тобто, клієнт підтриманого проживання повинен мати контроль над змістом і кількістю допомоги, яка йому надається, а також - можливість вибирати місце свого проживання і оточуючих його людей.

Підтримане проживання має сприяти реалізації права кожної людини на власність. Кожен клієнт підтриманого проживання або орендує, або користується власним житлом. При цьому орендаром чи власником житла може бути певна юридична особа.

Підтримане проживання – це надання людям неспроможним навчитися жити наодинці права на альтернативу в колективному проживанні та отримання допомоги. Підтримане проживання розширює коло можливостей для людей з інтелектуальними порушеннями, передбачає використання детального планування особистих перспектив і фокусування на індивідуальній допомозі.

Підтримане проживання має більш економну форму надання допомоги особам з інтелектуальними порушеннями, ніж догляд вдома чи догляд у інтернатному закладі. Гнучкість умов підтриманого проживання забезпечує більш сфокусоване та ефективне використання ресурсів. Розділення питання житла і допомоги стає характерною рисою підтриманого проживання, відкриває додаткові фінансові можливості. З іншого боку детальне планування виявляється ключовою частиною підтриманого проживання, потребує більш інтенсивної організації роботи [2, с. 12].

Основними принципами організації послуг підтриманого проживання є:

1. Розділення питання житла та допомоги. Замість визначеного пакету послуг по догляду за місцем проживання можуть бути розроблені більш гнучкі комбінації питань житла і індивідуальної допомоги.
2. Можливість надання послуг, які несуть індивідуальний характер при відмові від стандартної моделі будинку групового проживання і використання детального індивідуального планування.
3. Ніхто не повинен розглядатися як «занадто неспроможний» щоб жити у себе вдома.
4. Надання проживаючим набагато більшого контролю над їх житлом і їх життям ніж зазвичай.
5. Соціальні зв'язки клієнтів (їх сім'ї, їх друзі, їх світ) – відправний пункт в плануванні роботи; взаємовідносини з оточуючими мають знаходитися у центрі уваги команди робітників.

Залучення сусідів, які проживають разом у будинку підтриманого проживання і пропонують чи потребують допомогу, займають найважливіше місце в побудові взаємовідносин і кола підтримки для клієнтів.

Важливе місце в філософії підтриманого проживання займає поняття якості життя. Для кожної людини важливо отримувати повагу від оточуючих, відчувати себе компетентним, мати можливість вибору, незалежно функціонувати і налагоджувати стосунки. Від цих, здавалося б, простих факторів і залежить якість їхнього життя.

Особливу увагу в закладах підтриманого проживання звертають на можливість вибору:

- виду транспорту;
- групи/сусідів;
- способу проведення вільного часу;
- одягу;
- друзів;
- часу відпочинку та сну.

Все це потребує фінансових затрат та гнучкості співробітників.

Все різноманіття вибору, котрий ми щоденно робимо, щоб використовувати його якісно, також потрібно надати і клієнтам.

Навчальні програми, що базуються на методиці компетенцій.

Бути компетентним значить бути спроможним реалізувати поставлені задачі. Компетентність передбачає наявність балансу між поставленими задачами та існуючими можливостями, вміннями, навичками для виконання сформульованих задач.

Клієнти дитячого віку і дорослі протягом життя стикаються з необхідністю виконувати деякі розвивальні завдання. Для виконання цих завдань необхідно визначити навички та вміння. Прикладом одного з розвиваючих завдань для дітей може слугувати необхідність розвивати і підтримувати дружні стосунки з однолітками.

Клієнти, котрим надаються послуги підтриманого проживання, регулярно переживали різноманітні стресові ситуації (в дитинстві та юнацтві багато клієнтів стикались з педагогічною запущеністю чи насиллям), а вплив попереджувальних факторів був недостатнім. У клієнтів з проблемною поведінкою, здебільшого, відсутні навички виконання поставлених задач з котрими вони стикаються у повсякденному житті. У цьому випадку вказують на некомпетентність (неспроможність): спостерігається порушення балансу між задачами і вмінням їх виконувати. Причини цього можуть бути різні, в тому числі, коли:

- клієнт має недостатньо навичок для виконання поставленої задачі;
- задачі ускладнюються або спрощуються відносно тих, з якими клієнта навчали справлятися;
- клієнт переживає стресові ситуації, котрі в недостатній мірі компенсуються попереджувальними факторами;
- вплив попереджувальних факторів закінчується.

Соціальний робітник повинен вивчити на скільки стреси і попереджувальні фактори впливають на зменшення компетенції. Також необхідно проаналізувати на скільки клієнт володіє навичками для виконання поставлених задач [2, с.14].

У випадках, коли спостерігається відсутність компетенції у клієнта, її недостатність, чи просто він неспроможний вирішити поставлену задачу, потрібно внести наступні зміни в постановку відповідної задачі:

- полегшити задачу: використати інакше планування, систематизацію задачі: використовувати більш прозоре та просте описання задачі або наданої інформації;
- розділити задачу на під задачі або етапи;
- розглянути можливість змінити короткострокову перспективу;
- вивчити навколишнє середовище (попередньо обробити інформацію).
- поглибити задачу: ввести нові, додаткові задачі (попередньо підготовлені).

Очевидно, що поглиблення чи полегшення задачі не може бути єдиним способом вирішення ситуації в котрій клієнт демонструє відсутність компетенції. Виключення, на скільки це можливо, стресів чи підсилення попереджуючих факторів сприяє оволодінню навиками або їх розвитку.

Різним віковим групам притаманні різні компетенції, в цілому задачі, для вирішення яких необхідні компетенції, можна розподілити на вісім таких блоків:

- контакти (спілкування, взаємовідносини) з батьками та сім'єю;
- робота і освіта;
- ефективно заповнення вільного часу - дозвілля;
- створення і підтримка домашнього затишку;
- звернення до владних інституцій та громадських установ (включаючи персональних соціальних робітників);
- самостійний догляд за здоров'ям та дотримання гігієни;
- встановлення і підтримка соціальних контактів, дружби;
- інтимність та сексуальний розвиток.

Таким чином підготовка до підтриманого проживання має включати комплексне навчання компетенцій, котрі необхідні для вирішення задач із різних блоків. Для кожного клієнта команда спеціалістів повинна чітко визначити першочерговість та види компетенцій на які необхідно спрямувати зусилля.

Транзитне перебування як підготовка до підтриманого проживання.

Транзитне перебування є підготовчим етапом для навчання людей з інтелектуальними порушеннями навичкам самостійного життя. При цьому навчання має індивідуальний характер, а спільне проживання клієнта з іншими може надавати як методичну, так і організаційну підтримку для навчання. Транзитне проживання є однією з форм підтриманого проживання, а точніше це є безпосередньою підготовкою до підтриманого проживання. Транзитне проживання розглядається як короткотривале перебування молоді людини з інтелектуальними порушеннями з метою навчання. Тобто транзитне перебування є нічим іншим як перехідним періодом від звичних обставин до нових. У Східній Європі, наприклад, Чеській Республіці і Словаччині на базі спеціалізованих будинків (в Україні це інтернати) створюються спеціальні відділення – транзитні будинки, де готують мешканців – людей з інвалідністю – до переходу на нове місце проживання в громаді. Працівники спеціалізованих будинків самі шукають для своїх клієнтів можливі форми підтриманого проживання, підшуковують їм роботу, готують їх до описаного переходу, адаптують на новому місці і супроводжують у майбутньому.

Теорія і практика транзитного перебування базується на філософії підтриманого проживання, оскільки період навчання є частиною підтриманого проживання. Розуміння того, що для людей з інтелектуальними порушеннями майже завжди необхідна підтримка у всіх сферах життя, покладається в основу концепції підтриманого проживання і транзитного перебування [2, с. 16].

Для підтриманого проживання концептуальним постає принцип надання такої допомоги, яка вчить клієнта більшій самостійності, що в подальшому дасть йому змогу діяти у рамках своїх можливостей.

Перебування людини з інтелектуальними порушеннями у транзитному будинку має не тільки підготувати її до переходу на новий етап життя, але також підготувати нове оточення до потреб і можливостей клієнта. В задачу установи такого типу може входити підбір, якщо це не зроблено раніше, належного місця проживання для клієнта. А якщо у процесі підготовки виявиться, що обрана форма підтриманого проживання чи місця проживання не відповідає інтересам чи потребам клієнта, то її необхідно змінити на таку, яка буде більш відповідною. Не можна забувати, що установи транзитного перебування, перш за все, мають забезпечувати клієнту якісний догляд.

Визначення індивідуальних цілей і задач навчання в умовах транзитного перебування.

Діагностика функціонування клієнта проводиться на етапі зарахування його у транзитний будинок і після навчання. Метою діагностики є виявити проблемні сторони клієнта, його потреби у навчанні навичкам, яких бракує, вдосконалення та підтримка раніше отриманих навичок, а також оцінити життєву ситуацію клієнта, його перспективи. Навчання і підтримка навичок самостійності мають продовжуватися і після закінчення перебування у транзитному будинку. Методично індивідуальна програма транзитного перебування має відповідати трьом описаним нижче критеріям:

1. Послуги транзитного перебування і вся наступна система обслуговування мають органічно вписуватися у систему життєдіяльності клієнта.
2. Весь процес перебування клієнта у транзитному будинку має бути спрямованим на задоволення його індивідуальних потреб, тобто особистісно-орієнтованих: для кожного клієнта складається індивідуальний план навчання та супроводу. Орієнтація на потреби клієнта потребує методичної та організаційної гнучкості від установи (програми).
3. Транзитне перебування характеризується цілеспрямованістю, усвідомленістю, систематичністю і процесуальністю.

Щоб визначити реальну мету транзитного перебування для кожного клієнта, потрібно виконати певну підготовчу роботу:

- Проаналізувати початкову ситуацію клієнта.
- Розглянути можливість її зміни.
- Визначити сильні сторони і якості особи, на які варто опиратися.

Важливо, щоб мета була сформульована як очікувана зміна конкретного вияву поведінки клієнта.

Діяти систематично означає, що кожний крок у напрямку зміни пов'язаний з попередньою ситуацією клієнта. Процес перебування в транзитному будинку передбачає динаміку стану клієнта, котра простежується відносно стану на визначений момент. Оцінювати ситуацію клієнта потрібно регулярно для того, щоб реалізувати поставлені цілі таким чином і в такій мірі, котра на даний момент можлива і найбільш продуктивна.

Нідерландські спеціалісти організації «De Dristrum» визначають можливі цілі навчання в установах транзитного перебування:

1. Навчити осіб з інтелектуальними порушеннями деяким практичним навичкам, необхідним для самостійного життя. Для виконання яких необхідно:
 - навчити клієнта користуватися грошима: по можливості відкривати банківські рахунки, створювати бюджет, накопичувати його, раціонально витратити гроші тощо;
 - навчити готувати їжу, складати меню, вживати продукти здорового харчування;
 - навчити слідкувати за собою: регулярно одягатися у чистий одяг, приймати душ, дотримуватися гігієнічних норм;
 - навчити виконувати обов'язки з прибирання будинку, у тому числі приміщень спільного користування;
 - навчити звертатися до відповідних інстанцій для пошуку житла, роботи, отримання державної допомоги тощо.
2. Навчити встановлювати та підтримувати стосунки з іншими людьми:
 - домовлятися та обговорювати проблеми;
 - нести відповідальність за своє особисте життя;
 - висловлювати свої погляди та ідеї;
 - враховувати думку інших людей;
 - розрізняти особисті почуття та емоції і адекватно їх виражати тощо.
3. Навчити розвивати соціальні контакти для того, щоб:
 - довіряти іншим людям;
 - брати на себе ініціативу у встановленні контактів;
 - робити свідомий вибір при встановленні контактів;
 - вступати в контакт;
 - бути одному тощо.
4. Навчити сприйняттю критики:

- бути відкритим до критичних зауважень, вміти вислуховувати інших людей, не розглядаючи це як особисту образу.
- 5. Навчити вмінню відстоювати свої переконання, захищати себе самого:
 - формулювати та чітко висловлювати свої думки та побажання;
 - казати «ні»;
 - звертатися по допомогу;
 - домовлятися.
- 6. Навчити розпізнавати, виражати та контролювати свої почуття шляхом виконання задач:
 - розпізнавати, відчувати, приймати свої особисті почуття;
 - виражати відчуття незадоволеності;
 - стримувати свою імпульсивність тощо.
- 7. Навчити активності - вмінню виконувати кроки для вирішення будь-якої справи; сформувати звички доводити справу до кінця.
- 8. Сформувати бачення особистих дій і можливість альтернативних форм поведінки.
- 9. Навчити спілкуватися з особистою сексуальністю (по відношенню до себе та в контакт з іншими).
- 10. Сформувати позитивний і реалістичний особистий образ, сприяти прийняттю себе і баченню особистих можливостей та обмежень.
- 11. Допомогти клієнту правильно використовувати негативний досвід минулого.
- 12. Навчити розвивати свою індивідуальність: хто я, чого я хочу тощо.
- 13. Допомогти клієнту перейти до повноцінного ритму життя: розпорядок дня, організація вільного часу тощо.
- 14. Сформувати уявлення про соціальну і суспільну реальність.
- 15. Розвивати позитивне відношення до навчання або роботи, вчити вести себе відповідно ситуації тощо.
- 16. Навчити приймати та використовувати підтримку інших.

З вище наведених цілей та задач підготовки до підтриманого проживання в умовах транзитного перебування вибирають ті, котрі відповідають конкретному індивідуальному випадку, причому цей перелік не є вичерпним [2, 31-34].

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Розвиток послуг на базі громади для дорослих людей з інтелектуальними порушеннями різного рівня складності є важливим кроком на шляху розбудови української системи соціального захисту та корекційно-педагогічної допомоги. Одним з видів таких послуг є забезпечення системи підтриманого проживання та транзитного навчання для цієї категорії осіб. Дорослі люди з інтелектуальними порушеннями повинні мати можливість вибору, де і з ким жити, що відповідає статті 19 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Впровадження та розвиток системи підтриманого проживання для людей з інтелектуальними порушеннями потребує детального подальшого вивчення та впровадження у нашій країні.

Список використаних джерел:

1. **Гончар**, Л. (2004). Соціальні послуги на рівні громади для людей з розумовою відсталістю. Посібник для дистанційного навчання. Київ : БТ «Джерела».
2. **Кравченко Р.** (Ред.). (2011). Обучение основным социальным навыкам в условиях транзитного пребывания для лиц с интеллектуальной недостаточностью: учебно-методическое пособие. Киев : ВОО «Коалиция».
3. **Маруда**, О. (2019). Сучасний стан прав осіб з інтелектуальними порушеннями і Україні. Науковий Часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Випуск 37, 86-94. DOI 10.31392/NPU-nc.series19.2019.37.12
4. **Миронова**, С. (2004). Корекційна робота як специфіка професійної діяльності педагога-дефектолога. Дефектологія. Випуск 2, 11-14.
5. **Міністерство** соціальної політики України. <https://www.msp.gov.ua/news/21778.html>

6. **Соціально-правовий** захист дітей з вадами розумового розвитку: навч посібник. (2007). Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова. 7. **Шевцов, А.** (2004). Сучасні проблеми освіти і професійної реабілітації людей з вадами здоров'я. Київ : Соцінформ.

References:

1. Gonchar, L. (2004). Socialni poslугy na rivni gromady dlya lyudej z rozumovoyu vidstalistyuu. Posibnyk dlya dystancijnogo navchannya. K.: BT «Dzherela». [in Ukrainian]. 2. Kravchenko R. (Red.). (2011). Obuchenie osnovnym socialnym navycam v usloviyah tranzitnogo prebyvaniya dlya litc s intellectualnoj nedostatochnostyu: uchebno-metodicheskoe posobie. Kiev : VOO «Koaliciya». [in Russian]. 3. Maruda O. (2019). Sychasnyj stan prav osib z intelektualnymy porushennyamy v Ukraini. Naukovyj Chasopys NPU imeni M.P. Dragomanova. Seriya 19. Korekcijna pedagogika ta specialna psyhologiya. Vypusk 37, 86-94. DOI 10.31392/NPU-nc.series19.2019.37.12 [in Ukrainian]. 4. Myronova, S. (2004). Korekcijna robota jak specyfika profesijnoi diyalnosti pedagoga-defektologa. Defektologaya. Vypusk 2, 11-14. [in Ukrainian]. 5. Ministerstvo socialnoi polityky Ukrainy. <https://www.msp.gov.ua/news/21778.html> [in Ukrainian]. 6. Socialno-pravovyj zahyst ditej z vadamy rozumovogo rozvytku: navch. posibnyk. (2007). Kyiv. NPU imeni M.P. Dragomanova. [in Ukrainian]. 7. Shevcov, A. (2004). Suchasni problem osvity I profesijnoi rehabilitacii lyudej z vadamy zdorovyja. Kyiv : Socinform. [in Ukrainian].

Chepurna L., Maruda O. General principles of the organization of assisted living and transit education of adults with intellectual disabilities.

The article defines the main principles of the organization of assisted living and transit training of persons with intellectual disabilities. It describes what supported accommodation and transit training are. The importance of respecting the rights of persons with intellectual disabilities by providing assisted living services that meet the European principles of correctional and pedagogical assistance to such people is emphasized. The main points of providing assisted living are defined and the importance of transit stay as the first stage of implementation of supported accommodation is described. The individual goals and tasks of education in the conditions of transit stay are described.

Keywords: intellectual disabilities, people with disabilities, assisted living, transit training, principles of assisted living, correctional and pedagogical assistance.

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2023.45.20>

УДК: 376-056.264:373.3.016:811.161.2'367

Т. М.Швалюк

shvaluktm@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-3836-1015>

І. С.Марченко

innmarchenko60@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-5458-0261>

АЛЬТЕРНАТИВНІ ТА ДОПОМІЖНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНОМУ БЕЗБАР'ЄРНОМУ ПРОСТОРИ ОСІБ ІЗ ОСОБЛИВОСТЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті окреслено проблему застосування альтернативних і допоміжних технологій у вітчизняному безбар'єрному просторі осіб із особливостями психофізичного розвитку. Визначено категорію осіб із особливостями психофізичного розвитку, які можуть бути потенційними користувачами альтернативних і допоміжних засобів комунікації. Здійснено ґрунтовний аналіз спеціальної науково-теоретичної і програмно-методичної літератури з цього питання. З'ясовано, що означена проблема є малорозробленою та актуальною. Розкрито історію становлення альтернативної і допоміжної комунікації в Україні, роль вітчизняних державних і громадських організацій в рамках міжнародних проєктів щодо впровадження підтримуючої комунікації осіб із особливостями